

عوامل تقویت‌کننده اخلاص

در زیارت معصومین علیهم‌السلام

مجتبی حیدری*

چکیده

زیارت مرقد مطهر اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام از عبادات بزرگ و پُراهمیت است که مشتاقان ایشان از دور و نزدیک، به آن اقدام می‌کنند. از سوی دیگر، ارزش عبادت هر فرد به میزان اخلاص اوست. به عبارتی، هر قدر اخلاص انسان در عبادت بالاتر باشد، ارزش عمل و اثرگذاری آن بر او نیز بیشتر خواهد بود. انجام زیارت برای برآورده شدن حاجات دنیوی یا برای نجات از دوزخ و ورود به بهشت، منافاتی با اخلاص ندارد؛ اما به بالاترین سطح اخلاص، که انجام عبادت از روی محبت و علاقه است، نمی‌رسد. از این رو باید کوشید زیارت را تا حد امکان خالص کرد. برای این کار، راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود:

۱. توجه به جایگاه معصومین علیهم‌السلام در نظام هستی؛

۲. کنار زدن پرده‌های موجود از روی محبت انسان به مزور؛

۳. توجه به محبت معصومین علیهم‌السلام به پیروان و زائرانشان؛

۴. اصلاح نگرش خود به زیارت؛

۵. توجه به محتوای زیارتنامه‌ها در زیارت.

کلیدواژه‌ها: اخلاص، مراتب اخلاص، زیارت خالصانه.

۱. عضو هیئت علمی پژوهشکده حج و زیارت

اخلاص از موضوعات بسیار مهم میان مفاهیم اخلاقی است. از نگاه دینی و اخلاقی، عملی پذیرفته است که فقط برای خدا انجام شود و به این امر، اخلاص می‌گویند. اخلاص در لغت، به معنای پاک کردن و پالودن چیزی از هر آلودگی و ناخالصی است (مصطفوی، ۱۳۶۰ش، ج ۳، ص ۱۰۲). در بیان اندیشمندان اسلامی نیز اخلاص، عبارت است از پاک و خالص ساختن قصد و نیت از غیر خدا. به عبارت دیگر، «حقیقت اخلاص آن است که نیت انسان از هرگونه شرک خفی و جلیّ پاک باشد» (فیض کاشانی، ۱۴۱۷ق، ج ۸، ص ۱۲۸). پس هر کسی که طاعتی به‌جا آورد و قصد قربت داشته باشد، ولی آن را با غرضی دنیوی بیامیزد، عملش خالص نیست؛ مثلاً برای رسیدن به سلامت بدن و پالایش آن از چربی‌های اضافی، روزه بگیرد و در واقع، هدف اصلی و محرک واقعی او برای روزه گرفتن، چنین قصدی باشد و... (مجتبوی، ۱۳۷۷ش، ج ۳، ص ۵۳۰). در این حالت، نه فقط عبادت انجام‌شده مقبول خدای متعال قرار نخواهد گرفت؛ بلکه مورد مؤاخذه و کیفر خواهد بود.

البته اخلاص همه افراد به یک اندازه نیست و به عبارتی، همه به یک اندازه اخلاص ندارند. در واقع، اخلاص مراتب و درجاتی دارد و هر فرد در یکی از آن درجات است. روایات رسیده از معصومین علیهم‌السلام بر این امر شهادت می‌دهند؛ برای مثال، مطابق فرمایشی از امیرمؤمنان علیه‌السلام:

إِنَّ قَوْمًا عَبَدُوا اللَّهَ رَغْبَةً فَبَلَغُوا عِبَادَةَ التُّجَّارِ وَإِنَّ قَوْمًا عَبَدُوا اللَّهَ رَهْبَةً فَبَلَغُوا عِبَادَةَ الْعَبِيدِ وَإِنَّ قَوْمًا عَبَدُوا اللَّهَ شُكْرًا فَبَلَغُوا عِبَادَةَ الْأَحْرَارِ (شریف‌رضی، ۱۴۱۴ق، ص ۵۱۰).

گروهی خدا را از روی رغبت و میل (به ثواب یا برای رسیدن به خواسته‌های دنیوی) می‌پرستند. این، عبادت تجّار است و گروهی او را از روی ترس می‌پرستند. این، عبادت بردگان است و گروهی خدا را برای شکر نعمت‌ها (و اینکه شایسته عبادت است) می‌پرستند. این، عبادت آزادگان است.

راه گروه اخیر در عبادت، راه معرفت و محبت است و از نظر آن بزرگواران، روش

دو گروه دیگر فاقد اخلاص کامل است و در آن، شائبه‌ای از شرک و خودپرستی به چشم می‌خورد؛ زیرا آن دو گروه، خدا را نه از روی عشق و محبت، بلکه برای رسیدن به منفعتی برای خود عبادت می‌کنند. هر قدر عملی از اخلاص بالاتری برخوردار باشد، ارزشمندتر است و نقش بیشتری در قرب انسان به خدا خواهد داشت.

از سوی دیگر، از عبادات مهمی که مسلمانان، به ویژه محبین و شیعیان اهل بیت علیهم‌السلام، به آن اهتمام می‌ورزند، زیارت مراقد مطهر اهل بیت علیهم‌السلام است. این عمل در روایات رسیده از آن بزرگواران، بسیار سفارش شده است. برای مثال، «زید شحام»، از اصحاب امام صادق علیه‌السلام، می‌گوید:

به امام صادق علیه‌السلام عرض کردم: «پاداش کسی که رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم را زیارت کند، چیست؟» فرمود: «كَمَنْ زَارَ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ فَوْقَ عَرْشِهِ» (همانند کسی است که خدای عزوجل را بر عرشش زیارت کرده است). گفتم: «پس پاداش کسی که یکی از شما اهل بیت را زیارت کند، چیست؟» فرمود: «كَمَنْ زَارَ رَسُولَ اللَّهِ صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم» (همانند کسی است که رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم را زیارت کرده است) (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۴، ص ۵۸۵).

صحت و مقبولیت این عبادت نیز مانند دیگر عبادات، مشروط به اخلاص است. در عین حال، زیارت مراقد مطهر معصومین علیهم‌السلام برای کسب اجر اخروی یا رسیدن به خواسته دنیایی، منافاتی با اخلاص ندارد؛ اما چنان‌که گفته شد، زیارت با چنین نیت‌ها و انگیزه‌هایی، مانع کسب بهره عظیم و والا از زیارت می‌شود. زیارت مراقد مطهر معصومین علیهم‌السلام نیز عبادت است و هر قدر نیت افراد در این عمل، پاک‌تر و به‌دور از شائبه‌های غیر الهی باشد، تأثیر آن بر روح و روان زائر و نقش آن در ارتقای شخصیت و سرنوشت ابدی او، بیشتر خواهد بود. روشن است که این امر، هیچ منافاتی با درخواست حاجت‌های دنیوی یا اخروی از آنان ندارد؛ اما می‌توان گفت که اخلاص بیشتر، زمینه برآورده شدن چنین حاجت‌هایی را به نحو بهتری فراهم می‌کند. هر قدر اخلاص انسان در عبادت بیشتر باشد، اثرگذاری آن بر حیات و سرنوشت آدمی در دنیا و آخرت بیشتر خواهد بود.

سؤال‌ی که در اینجا مطرح می‌شود، این است که زائران مراقد مطهر اهل بیت علیهم‌السلام چگونه می‌توانند اخلاص خود را در انجام این عمل بزرگ تقویت کنند؟ آنان چگونه می‌توانند نیت خود را از همه شائبه‌ها و آلودگی‌ها به مسائل دنیوی پاک سازند و کار خود را صرفاً برای خدا انجام دهند؟ در ادامه، روش‌ها و راهکارهایی را برای تقویت اخلاص در زائران مراقد مطهر اهل بیت علیهم‌السلام مورد بررسی قرار می‌دهیم.

۱. توجه به جایگاه معصومین علیهم‌السلام در نظام هستی

اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام از موقعیت ممتازی در عالم برخوردارند. در این باره می‌توان به موارد زیر، به اجمال اشاره کرد:

الف) برگزیدگان خدا

آن بزرگواران، برگزیدگان خدای متعال هستند. بندگی و انجام وظیفه در قبال خداوند با نهایت توان، آنان را برگزیده‌ی خداوند ساخته است. امام علی علیه‌السلام درباره آیه «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا» «سپس این کتاب [آسمانی] را به گروهی از بندگان برگزیده خود به میراث دادیم» (فاطر: ۳۲)، فرمود: «فَتَحْنُ الَّذِينَ اصْطَفَانَا اللَّهُ مِنْ عِبَادِهِ وَنَحْنُ صَفْوَةُ اللَّهِ»؛ «ما آنهایی هستیم که خدا از میان بندگانش برگزید و ما برگزیدگان خداوندیم» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۳۳، ص ۲۷۰).

ب) برخورداری از ولایت تکوینی

ولایت تکوینی یعنی سلطه و قدرت تصرف و نفوذ اراده انسان در عالم تکوین و جهان آفرینش. میزان آن نیز به مقدار قرب فرد به پروردگار بستگی دارد. به عقیده شیعه، در کره زمین و در هر زمانی، همواره انسانی کامل، که نفوذ غیبی بر جهان و انسان دارد و ناظر بر ارواح و نفوس و قلوب است و دارای نوعی تسلط تکوینی بر جهان و انسان است، وجود دارد. از نگاه شیعه، اهل بیت علیهم‌السلام از این موقعیت برخوردارند (جان‌محمدی، ۱۳۸۳ش، ص ۲۳).

ج) وساطت در روزی‌دهی به انسان‌ها

اهل بیت علیهم‌السلام بندگان صالح و واسطه‌های فیض از مبدأ فیاض الهی‌اند. هر نعمتی که به صورت عام یا به شخص خاصی داده می‌شود، از مجرای این بزرگواران است. امام صادق علیه‌السلام فرمود:

بِنَا أَنْمَرَتِ الْأَشْجَارُ وَأَيَّنَعَتِ النَّمَارُ وَجَرَتِ الْأَنْهَارُ وَبِنَا يَنْزِلُ غَيْثُ السَّمَاءِ وَيَنْبُتُ
عُشْبُ الْأَرْضِ... (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۱۴۴).

به برکت ما درختان ثمر می دهند و میوه ها می رسند و نهرها جاری می شوند و باران
از آسمان می بارد و گیاه از زمین می روید... .

د) ولایت تشریحی

ولایت تشریحی یعنی اختیار قانون گذاری، برنامه ریزی و راهنمایی مردم در تمام شئون
زندگی. قیام به تشریح، دعوت به دین، تربیت مردم، حکومت میان آنان و همچنین قضاوت
برای رفع مشکلات، از شاخه های ولایت تشریحی است که برای پیامبر و اوصیای معصوم آن
حضرت ثابت است (جان محمدی، ۱۳۸۳ش، ص ۲۶). امام صادق علیه السلام فرمود:

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَذَبَ رَسُولَهُ حَتَّى قَوَّمَهُ عَلَى مَا أَرَادَ ثُمَّ فَوَّضَ إِلَيْهِ فَقَالَ عَزَّ ذِكْرُهُ: ﴿مَا
أَنَاكُمْ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا﴾؛ فَمَا فَوَّضَ اللَّهُ إِلَيَّ رَسُولَهُ فَقَدْ
فَوَّضَهُ إِلَيْنَا (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۲۶۸).

خدای عزوجل رسولش را تربیت کرد تا همان گونه که می خواست، او را استوار
ساخت. سپس امور را به او واگذار کرد و فرمود: «آنچه را رسول خدا برای شما
آورده، بگیریید [اجرا کنید] و از آنچه نهی کرده، خودداری نمایید»؛ پس آنچه را
خدا به پیغمبرش واگذار کرده، به ما واگذار کرده است.

اینها بیان کننده فقط بخشی از جایگاه و موقعیت اهل بیت علیهم السلام در نظام هستی است. آگاهی
از این امور، آدمی را در مقابل آن بزرگواران خاضع می گرداند؛ انگیزه آدمی را در زیارت ایشان
تقویت می کند و هرگونه انگیزه خارج از زیارت خالصانه را از قلب آدمی می زداید.

۲. کنار زدن پرده های موجود از روی محبت انسان به مزور

محبت به اهل بیت علیهم السلام شرط اساسی در پذیرش اعمال و عبادات و آمرزش گناهان
است. با محبت ایشان است که آدمی وارد بهشت می شود. در حدیثی از رسول خدا صلی الله علیه و آله
می خوانیم:

مَنْ رَزَقَهُ اللَّهُ حُبَّ الْأَيْمَةِ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي فَقَدْ أَصَابَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلَا يَشُكُّنَّ أَحَدٌ أَنَّهُ
فِي الْجَنَّةِ (شیخ صدوق، ۱۳۵۶ش، ج ۲، ص ۵۱۵).

کسی که خداوند، محبت امامان از اهل بیت مرا روزی او کرده باشد، بدون شک
خیر دنیا و آخرت را به دست آورده است. پس هیچ شکی نداشته باشد که او در
بهشت خواهد بود.

زائران اهل بیت علیهم السلام، که با شور و شوق قدم در راه زیارت آن بزرگواران می‌گذارند،
دل‌هایشان آکنده از مهر و محبت ایشان است. دلیل اصلی اقدام به زیارت نیز همین است. اگر
محبت و علاقه‌ای میان دو نفر وجود نداشته باشد، ابراز علاقه یکی از آن دو به دیگری، چیزی
جز چاپلوسی و تملق نخواهد بود؛ درحالی که می‌دانیم زائران مرقد مطهر اهل بیت علیهم السلام، واقعاً
آنان را دوست دارند و از روی علاقه به زیارت اقدام می‌کنند.

با این حال، گاه پرده‌هایی روی عشق و علاقه زائران به آن بزرگواران را می‌پوشاند و
مانع درخشش و اثرگذاری فوق‌العاده آن در روح و روان آنان می‌شوند. برای مثال، گاه زائر،
خواهان رفع مشکلی است که در زندگی به آن دچار شده یا خواستار آمرزش گناہانی است
که از او سر زده. این‌گونه خواسته‌های زائر از اهل بیت علیهم السلام، ممکن است مانع از آن شوند که
فرد، طعم واقعی و خالصانه زیارت را در عمق وجودش بچشد و از آن بهره‌بردار.

برای رهایی از این مشکل، لازم است زائر با خود خلوت کند و درباره این موضوع
بیندیشد. باید در وجود و در نهاد خود ببیند که هدف اصلی او از زیارت، نه برآورده شدن
خواسته‌ها، بلکه محبت و علاقه او به معصومین علیهم السلام است؛ طوری که حتی اگر این خواسته‌ها و
نیازها هم مطرح نبودند، او یقیناً به زیارت اقدام می‌کرد. در این حالت، اگر کسی از او بپرسد
که چرا به زیارت می‌روی، خواهد گفت عشق و محبت آن بزرگواران، مرا به سوی زیارت و
ملاقات آنان می‌کشاند. در این صورت، برآورده شدن حاجات دنیوی و اخروی، انگیزه‌های
تبعی خواهند بود، نه انگیزه اصلی. به این ترتیب، زائر پرده‌های آویخته‌شده در مقابل نیت
واقعی خود از زیارت را کنار می‌زند و با اخلاص کامل، به زیارت اقدام می‌کند.

۳. توجه به محبت معصومین علیهم السلام به پیروان و زائرانشان

اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام، پیروانشان را دوست دارند و به آنان لطف و محبت می‌کنند. خداوند در توصیف رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید:

«لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ» (توبه: ۱۲۸).

به یقین، رسولی از خود شما به سویتان آمد که بر او دشوار است شما در رنج بیفتید، به [هدایت] شما حریص، و نسبت به مؤمنان، دلسوز مهربان است.

همه اهل بیت علیهم السلام با مؤمنان، مهربان و رؤوفاند. زیارتنامه‌های آنان شاهدی بر این مدعاست. برای مثال، در زیارت امام علی علیه السلام در شب مبعث این گونه آمده:

كُنْتُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَبَا رَحِيمٍ إِذْ صَارُوا عَلَيْكَ عِيَالًا فَحَمَلْتَ أَثْقَالًا مَا عَنْهُ صَعُمُوا وَ حَفِظْتَ مَا أَضَاعُوا وَ رَعَيْتَ مَا أَهْمَلُوا وَ شَمَّرْتَ وَ عَلَّوْتَ إِذْ هَلَعُوا وَ صَبَرْتَ إِذْ جَزَعُوا كُنْتَ عَلَى الْكَافِرِينَ عَذَابًا صَبًّا وَ غِلْظَةً وَ غَيْظًا وَ لِلْمُؤْمِنِينَ غَيْثًا وَ خُصْبًا وَ عِلْمًا (شهید اول، ۱۴۱۰ق، ص ۱۰۳).

برای مؤمنان، پدری مهربان بودی که تحت سرپرستی تو قرار گرفتند. بارهای سنگینی را که تحملش را نداشتند، به دوش کشیدی و نگهداری کردی آنچه را که ایشان ضایع کردند و مراعات کردی آنچه را که اهمال کردند، و دامن به کمر زدی وقتی ترسیدند و برآمدی هنگامی که بی‌تابی کردند و بردباری کردی، وقتی جزع کردند. تو بر کافران، عذابی ریزان و باخسونت و خشم بودی، و نسبت به مؤمنان، بارانی پُربرکت و نعمتی و دانشی فراوان بودی.

همچنین در زیارت جامعه کبیره درباره همه ائمه علیهم السلام می‌خوانیم: «وَسَأَلْنَاكَ الْحَقَّ وَالصِّدْقَ وَالرَّفْقَ» (شیخ صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۶)؛ «شأن و جایگاهتان حق و راستی و مهربانی است».

توجه به اینکه اهل بیت علیهم السلام به پیروان و زائرانشان توجه می‌کنند، آنان را دوست دارند،

به آنان محبت می‌ورزند و در مشکلات یاری‌شان می‌کنند، موجب می‌شود که زائر نیز با کنار گذاشتن انگیزه‌های شخصی، از روی اخلاص واقعی به زیارت ایشان اقدام کند.

۴. اصلاح نگرش خود به زیارت

الف) زیارت، مواجهه و ملاقاتی است واقعی

وقتی انسان می‌خواهد یکی از اهل بیت علیهم‌السلام را زیارت کند، لازم است متوجه باشد که اهل بیت علیهم‌السلام، هم‌اکنون هم، که قرن‌ها از مرگ ظاهری آنها می‌گذرد، زنده‌اند؛ او را می‌بینند؛ سخنان او را می‌شنوند و او واقعاً در حال شرفیابی به محضر ایشان است. در اذن دخول به محضر معصومین علیهم‌السلام می‌خوانیم:

أَعْلَمُ أَنَّ رَسُولَكَ وَخُلَفَاءَكَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ أَحْيَاءٌ عِنْدَكَ يَرْزُقُونَ يَرُونَ مَقَامِي وَيَسْمَعُونَ
كَلَامِي وَيَرُدُّونَ سَلَامِي (کفعمی، ۱۴۰۵ق، ص ۴۷۳).

و می‌دانم که فرستاده‌ات و جانشینانت، که درود بر ایشان باد، زنده‌اند و نزد تو به ایشان روزی داده می‌شود؛ جایگاهم را می‌بینند و سخنم را می‌شنوند و سلام مرا پاسخ می‌دهند.

توجه داشتن به این مطلب در زیارت، باعث می‌شود انسان، زیارت را با روحیه بهتر و توجه خاص انجام دهد. او خود را واقعاً در خانه آن معصوم و در حضور او می‌بیند و با پیشوای خود، به گونه واقعی سخن می‌گوید. به این ترتیب، هر چیزی که ممکن است اخلاص زائر را خدشه‌دار سازد و نیت او را به اموری غیر از زیارت و دیدار با مزور آلوده کند، کنار می‌رود.

ب) زیارت، ارتقا بخش وجود زائر

زیارت اهل بیت علیهم‌السلام عبادتی بزرگ، و نزد خداوند از اهمیت بالایی برخوردار است. روایات رسیده از معصومین علیهم‌السلام، بر اجر و ثواب عظیم زیارت اهل بیت علیهم‌السلام دلالت می‌کنند. با این حال، نقش زیارت فقط به برآورده کردن حاجات و خواسته‌های دنیوی، کسب ثواب اخروی یا آمرزیده شدن گناهان و دوری از دوزخ خلاصه نمی‌شود. از اینها مهم‌تر، نقشی است که در

تکامل وجود انسان ایفا می‌کند. عبادات و از آن میان زیارت مرافد مطهر، با ارتقا بخشیدن به وجود آدمی، او را شایسته قرب الهی و بهره‌مندی از نعمت‌های بی‌کران او در بهشت می‌سازند؛ چنان‌که در روایات وارد شده: زیارت امام حسین علیه السلام مثل زیارت خدا در عرش است (طوسی، ۱۴۰۷ق، ج ۶، ص ۴۶) که حکایت از نقش فوق‌العاده این عمل در قرب به خدا دارد.

به این ترتیب، لازم است زائران به دنبال افزایش شایستگی‌های وجود خود باشند و این، در سایه مراتب بالاتر اخلاص فراهم می‌شود. انگیزه‌های سطح پایین، مثل زیارت برای کسب ثواب اخروی یا دوری از دوزخ، از اثرگذاری این عمل بر وجود و شخصیت انسان می‌کاهد و مانع سیر تکاملی انسان می‌شود.

ج) زیارت، استحکام‌بخش ما‌وا و پناهگاه انسان در دنیا و آخرت

اهل بیت علیهم السلام پناه و پناهگاه پیروانشان هستند. از آنجا که آنان مقربان درگاه الهی و از جایگاه والایی نزد خداوند برخوردارند و همچنین به دلیل موقعیتشان در مقام وسایط فیض الهی، پناهگاهی محکم و مایه آرامش و اطمینان خاطر پیروانشان در دنیا و آخرت‌اند. از سوی دیگر، میزان بهره‌مندی از این پناهگاه برای همه پیروان، به یک اندازه نیست. هر قدر افراد از تقوای بالاتری برخوردار، و همچنین ارتباط قوی‌تری با آن بزرگواران داشته باشند، بهتر و بیشتر می‌توانند به ایشان تکیه کنند و در دنیا و آخرت از یاری آنان برخوردار شوند.

زیارت اهل بیت علیهم السلام از مهم‌ترین راه‌های تقویت ارتباط با ایشان است. هنگام زیارت، زائر با معصومین علیهم السلام ارتباط نزدیک برقرار می‌کند، با ایشان سخن می‌گوید، باور و اعتقاد، و عشق و محبت خود را به آنان ابراز می‌کند و می‌خواهد به ایشان بگوید که در عمل نیز می‌کوشد پیروشان باشد. اینها تقویت آن پناهگاه محکم و اطمینان‌بخش و قرار گرفتن در پناه آن قلعه محکم الهی و بهره‌مندی از ثمرات آن در دنیا و آخرت است (حیدری، ۱۳۹۷ش، ص ۲۲-۲۸).

۵. توجه به محتوای زیارت‌نامه‌ها در زیارت

زیارت‌نامه‌های اهل بیت علیهم السلام، که در کتب روایی آمده‌اند، گنجینه‌ای بزرگ از معارف و آموزه‌های دینی هستند که دقت در آنها می‌تواند انگیزه و نیت زائر را اصلاح و تقویت کند.

محتوای زیارتنامه‌ها در زمینه ویژگی‌های معصومین علیهم‌السلام و مصائب آن بزرگواران، زائر را به اوج می‌برد، نگاه او را به زیارت ارتقا می‌بخشد، محبت وی به معصومین علیهم‌السلام را افزون می‌سازد و در نهایت، نیت او از زیارت را اصلاح می‌کند و بر اخلاص او در زیارت می‌افزاید. برای مثال، عبارات نخست زیارت جامعه کبیره را مرور می‌کنیم:

السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ بَيْتِ النَّبُوَّةِ وَ مَوْضِعِ الرَّسَالَةِ وَ مُخْتَلَفِ الْمَلَائِكَةِ وَ مَهْبِطِ الْوَحْيِ وَ
مَعْدِنِ الرَّحْمَةِ وَ خُزَانِ الْعِلْمِ وَ مُنْتَهَى الْجِلْمِ وَ أَصُولِ الْكِرَمِ وَ قَادَةَ الْأُمَمِ وَ أَوْلِيَاءِ النَّعْمِ
وَ عَنَاصِرِ الْأَبْرَارِ وَ دَعَائِمِ الْأَخْيَارِ وَ سَاسَةَ الْعِبَادِ وَ أَرْكَانَ الْبِلَادِ وَ أَبْوَابَ الْإِيمَانِ وَ أُمَّةَاءَ
الرَّحْمَنِ وَ سُلَالَةَ النَّبِيِّينَ وَ صَفْوَةَ الْمُرْسَلِينَ وَ عِتْرَةَ خَيْرَةِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ رَحْمَةَ اللَّهِ وَ
بَرَكَاتُهُ (شیخ صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۶۱۰).

توجه و دقت در این تعاریف بلند از ائمه اطهار علیهم‌السلام، آدمی را مجذوب آن بزرگواران می‌کند، خواسته‌ها و انگیزه‌هایی را که از جایگاه عمل انسان می‌کاهد، کنار می‌نهد و به این ترتیب، انگیزه و نیت آدمی را در زیارت ایشان خالص‌تر می‌سازد.

نتیجه‌گیری

زیارت اهل بیت علیهم‌السلام آنگاه نقش و تأثیر واقعی را در رساندن انسان به قرب پروردگار و نیل به کمال واقعی ایفا می‌کند که عشق و علاقه او به آن بزرگواران، او را به انجام زیارت سوق دهد و این، امری تحقق‌پذیر، و با کوشش و به‌کار بستن راهکارهای ذکر شده ممکن است. برخوردار از اخلاص بالا، هیچ منافاتی با بیان خواسته‌های دنیوی یا درخواست نجات از دوزخ یا ورود به بهشت ندارد؛ مهم آن است که انگیزه اولیه و اصلی فرد از زیارت، ملاقات با اولیای الهی و کسب فیض از این دیدارها باشد.

- * قرآن کریم (ترجمه ناصر مکارم شیرازی، تحقیق و تصحیح هیئت علمی دارالقرآن الکریم دفتر مطالعات تاریخ و معارف، تهران، دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی، ۱۳۸۰ش).
۱. آمدی، عبدالواحد بن محمد (۱۳۶۶ش). غررالحکم و دررالکلم، قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی قم.
  ۲. جان محمدی (قره باغی)، علی (۱۳۸۳ش). ولایت در پرتو آیات، قم، مرکز جهانی علوم اسلامی.
  ۳. حیدری، مجتبی (۱۳۹۷ش). درآمدی بر روان شناسی زیارت، تهران، نشر مشعر.
  ۴. شریف رضی، محمد بن حسین (۱۴۱۴ق). نهج البلاغه (نسخه صبحی صالح)، قم، دارالهجره.
  ۵. شهید اول، محمد بن مکی (۱۴۱۰ق). المزار فی کیفیة زیارات النبی والأئمة، قم، مدرسه امام مهدی علیه السلام.
  ۶. شیخ صدوق، محمد بن علی (۱۳۵۶ش). الخصال، تصحیح عبدالحسین امینی، نجف، دارالمرتضویه.
  ۷. شیخ صدوق، محمد بن علی (۱۴۱۳ق). من لا یحضره الفقیه، قم، انتشارات جامعه مدرسین.
  ۸. طوسی، محمد بن حسن (۱۴۰۷ق). تهذیب الأحکام، تحقیق حسن موسوی خراسان، تهران، دارالکتب الإسلامیه.
  ۹. فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی (۱۴۱۷ق). المحجة البيضاء فی تهذیب الإحیاء، تصحیح و تعلیق علی اکبر غفاری، قم، انتشارات جامعه مدرسین.
  ۱۰. کفعمی، ابراهیم بن علی (۱۴۰۵ق). المصباح (جنة الأمان الواقیة و جنة الايمان الباقیة)، قم، دارالرضی (زاهدی).
  ۱۱. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷ق). الکافی، تهران، دارالکتب الإسلامیه.
  ۱۲. مجتبی، سیدجلال الدین (۱۳۷۷ش). علم اخلاق اسلامی، تهران، انتشارات حکمت.
  ۱۳. مجلسی، محمدباقر بن محمدتقی (۱۴۰۳ق). بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، بیروت، دار إحياء التراث العربی.

۱۴. مصطفوی، حسن (۱۳۶۰ش). التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب.

۴۴. نوری، حسین بن محمدتقی (۱۴۰۸ق)، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، قم، مؤسسه آل البيت علیهم السلام.